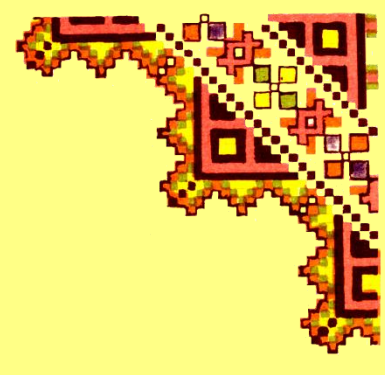
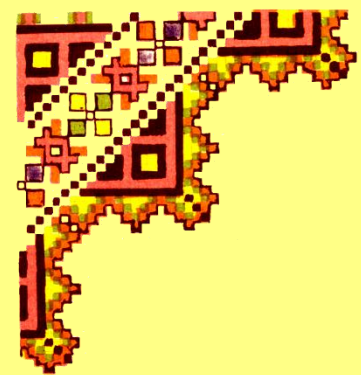
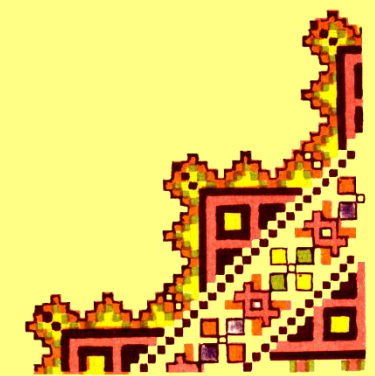

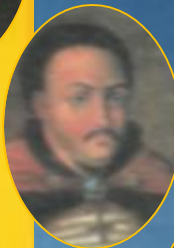
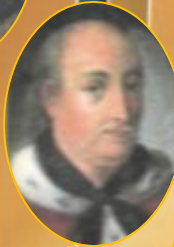
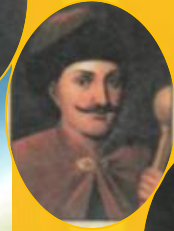

УКРАЇНА

КОЗАЦЬКА ДЕРЖАВА

Он де люде, наша слава,
Слава України!
Т.Г.Шевченко

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Грабіжницькі походи кримських орд та султанських військ і нездатність влади організувати надійний захист.

Посилення соціального і національно- релігійного гноблення.
Поширення панщини та запровадження кріпацтва спонукали українських селян до масових утеч.

Польський автор:
Від найменування легендарного
отамана, що з давніх часів
успішно боровся з татарами

Що означає слово "козак"

Турецькою мовою
слово "козак" означає бурлака, забіяка.

У мовах тюркських народів
це слово означає вільну озброєну
людину, що несе прикордонну
вартову службу.

Польський автор:
Від слова "коза";
козаки були жвавими і
витривалими, як кози.

"козак"-людина, яка живе за
військового промисла,
вільна людина

Дмитро Вишневецький походив із давнього українського князівського роду. Вперше згадується в джерелах під 1545 р. Замолоду покинув батьківський дім задля лицарської слави. Рано виявив неабиякий хист полководця: вже 1550 р. король Сигізмунд-Август призначив його старостою черкаським і канівським. Потім він отримав посаду прикордонного стражника на Хортиці. Там, на Малій Хортиці, за його ініціативою запорожці збудували фортецю, яка стала військовою базою козацтва на пониззі Дніпра. Протягом 1556 р. організував численні походи запорожців у володіння кримського хана і на турецькі фортеці. Згодом був запрошений до Москви і як московський воєвода здійснював походи на татар. Останній похід Дмитра Вишневецького розпочався влітку 1563 р. Із загонами козаків князь рушив до Молдавії. Там потрапив у полон і невдовзі був переданий туркам. Народна пам'ять береже про князя-звитяжця численні легенди, перекази, пісні, у яких він діяв під іменем Байди.

Перші згадки про козаків.

1489р.-козаки супроводжували поляків в поході проти татар

1492р.-татарський хан скаржився литовському князю, що укр. козаки напали на турецький корабель

***Ухідники**
Міщани, селяни, бояри.
Козаками могли стати вихідці з різних верств населення Хоча в ряди козаків вливалися і поляки, білоруси, росіяни, молдавани, навіть татари. Проте більшість складали українці.

За описом сучасників козаки були більшою частиною росту середнього, плечисті, ставні, міцні, сильні, на вид повнолиці, округлі і від літньої і степової спеки смугляві. З довгими вусами на верхній губі, з розкішним оселедцем, або чуприною, на тімені, у смушковій гострій шапці на голові, вічно з люлькою в зубах, справжній запорожець завжди дивився якимось похмуро, униз, спідлоба, сторонніх зустрічав спершу непривітно, відповідав на питання дуже неохоче, але потім помалу зм'якшувався, обличчя його поступово приймало веселий вид, живі проникливі очі загорялися блиском вогню, і вся його фігура дихала мужністю, молодечтвом, заразливою веселістю і незрівняним гумором. “Запорожець” не знав ні “цоб” ні “цабе”, відтого був здоровий, вільний від хвороб, помирав більше на війні, ніж вдома.

Д.І.Яворницький “Історія Запорізьких козаків”

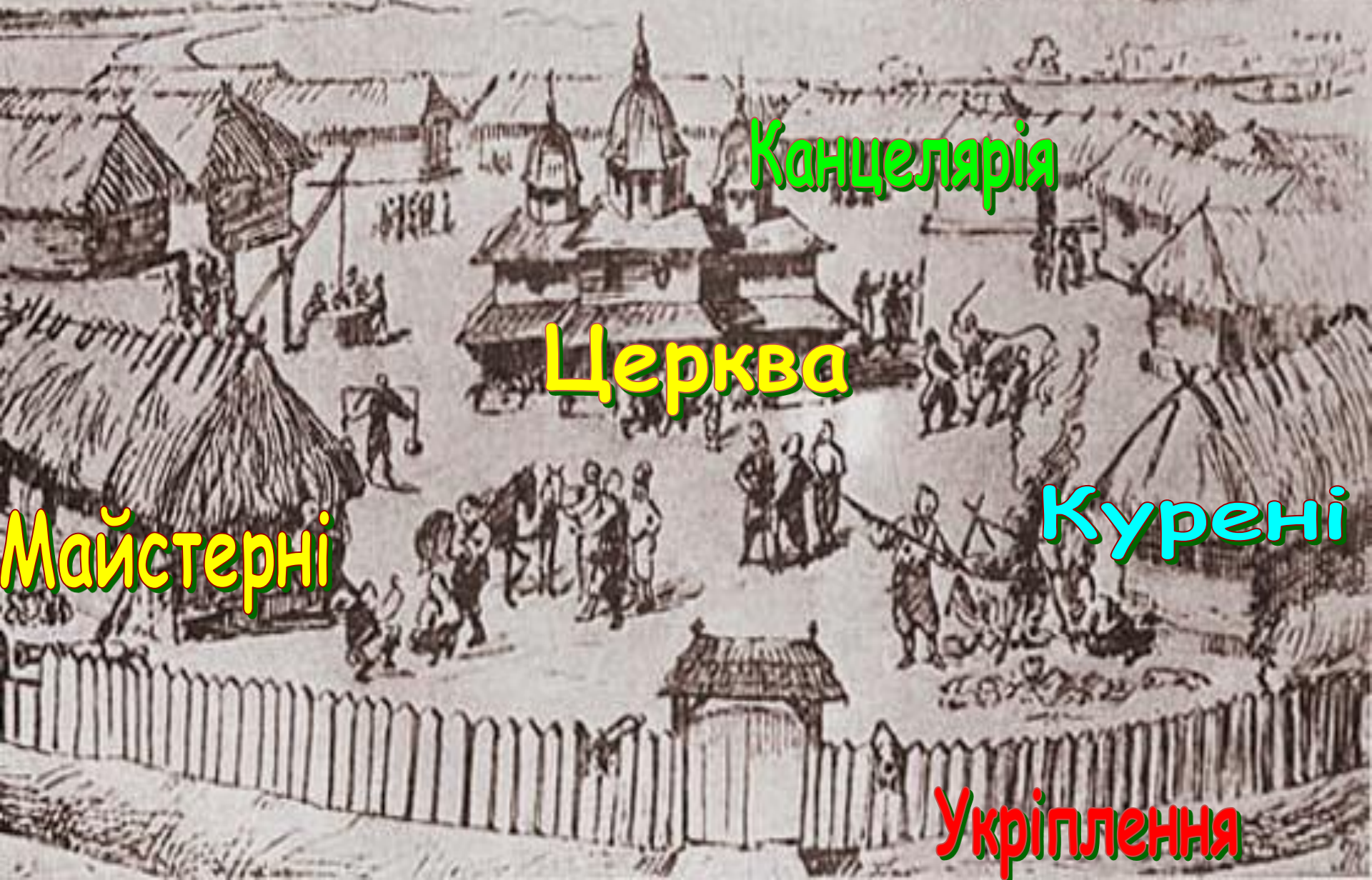

Від 60-х рр. 17 ст. - розташовувався на Микитинській Січ. Чортomlaська Січ, Кам'янська, 1775 рр. -

Від 60-х рр. XVI ст. по 1593 р. Запорозька Січ розташовувалася на острові Томаківка, у 1593-1638 рр. - на острові Базавлук, у 1638-1652 рр. - на Микитиному Розі, у 1652-1709 рр. - на річці Чортотлик, у 1709-1711 і 1730-1734 рр. - на річці Кам'янка, у 1711-1728 рр. - в Олешках, у 1734-1775 рр. - на річці Підпільна (Нова Січ).

Запорізька Січ

Канцелярія

Церква

Майстерні

Курені

Укріплення

Політичний устрій Війська Запорозького

Козацька Рада

Збиралася три рази на рік, а також, у разі потреби, будь-який козак міг вимагати скликання Ради

Вирішувала питання

Про війну
та мир

Про відносини з
іншими
державами

Про розподіл землі

Про покарання
винних

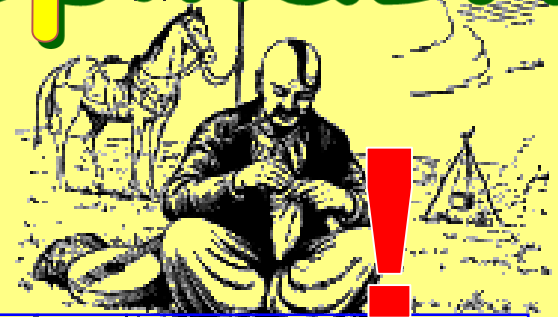
Про звільнення
Гетьмана та
старшини

Про відносини з
іншими
державами

Утворення держави

- Протягом XVI – XVIII ст. Запорозька Січ мала ознаки держави: вона контролювала величезну територію степової України, мала свій уряд, військово-адміністративний устрій, власний суд, самостійні дипломатичні відносини з іншими країнами.

- Територія козацької держави називалася *Землями Війська Запорозького* або *Вольностями Війська Запорозького* й простягалася від Південного Бугу на заході до Кальміусу в Надазов`ї на сході. На півночі її межа пролягала по річках Орелі (на Лівобережжі) та верхів'ях Інгулу й Інгульця (на Правобережжі).

Уся повнота влади в козацькій державі належала **Січовій (Військовій) Раді**, яка обирала козацьку військову старшину.

СІЧОВА ВІЙСЬКОВА СТАРШИНА

Відала всіма військовими,
адміністративними, судовими і навіть духовними справами
Війська Запорозького Низового

Кошовому атаману
належала
вища військово-адміністративна
та судова влада на Січі.

Військовий суддя –
друга після кошового
особа у владній ієрархії Січі

Військовий писар
відав усім діловодством

Обозний-відповідав
за артилерію

Осавул
слідкував за порядком у Січі.

КОЗАЦЬКА СИМВОЛІКА

Герб Війська Запорозького - постать козака, озброєного мушкетом і шаблею, - виник у другій половині XVI ст. Законної сили він набрав за короля Стефана Баторія 1578 р.

Але й попередні козацькі формування, напевно, мали власну символіку. Щоправда, відомості про неї до нашого часу не дійшли. Згаданий герб уперше зображено на печатці

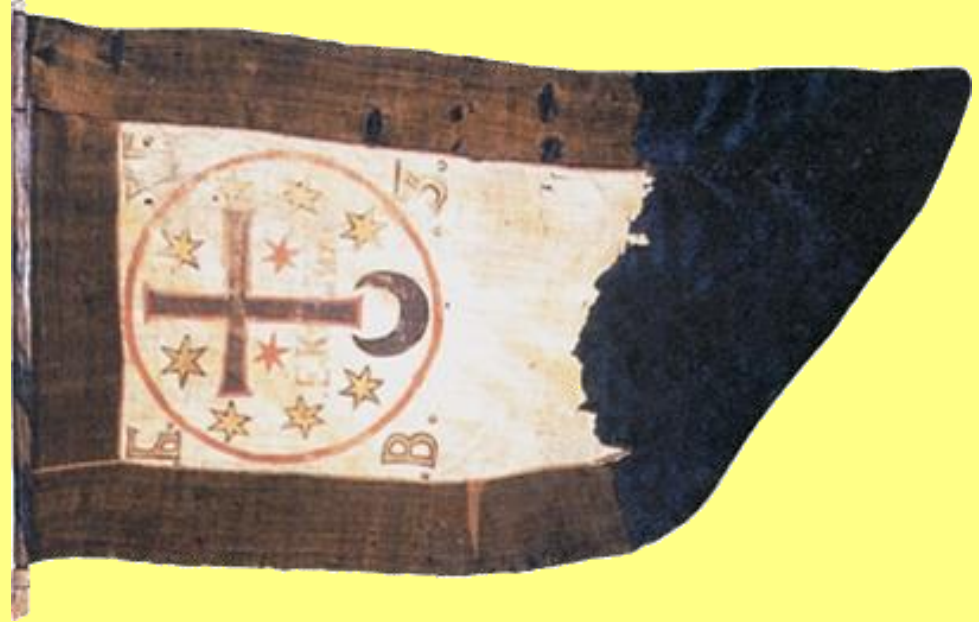
Війська Запорозького 1595 р., за гетьманування Григорія Лободи. Упродовж усього існування козацтва цей головний символ залишався незмінним. Він зображався на головних печатках Війська Запорозького та Гетьманщини, на прапорах, портретах, іконах, у рукописах і друкованих виданнях.

Козацькі клейноди

Відзнаки та атрибути влади.

Литаври-мідні або срібні півкулі з напятою на них шкірою, з деревяними паличками для ударів по шкірі та одержання звуків.

Корогви-різнокольорові прапори із зображенням святих, хрестів, зброї

**Печатка-її відбитком
скріплювали
найважливіші
документи**

**Бунчук-мідна або золочена куля
на дерев'яному держалні із
прикріпленням до нього пучком
кінського волосся.**

**Булава-вид зброї, що являє
собою металевий стрижень
з кулею на кінці.**

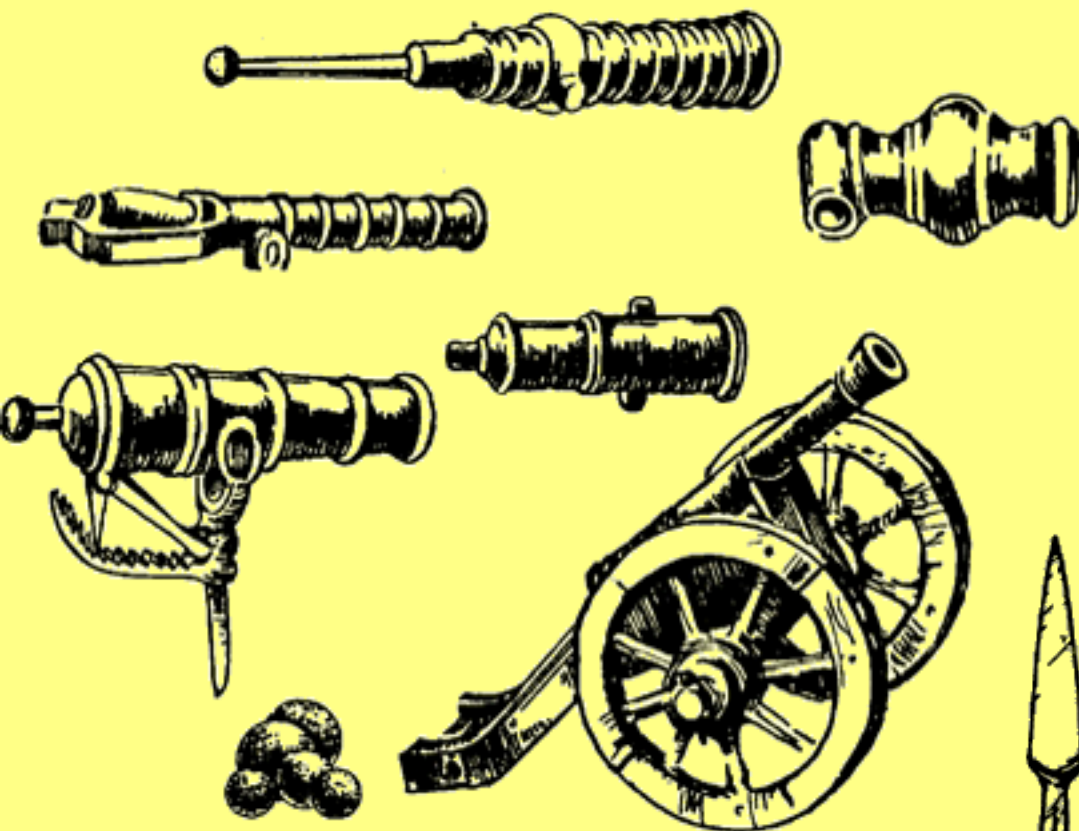

Військова справа

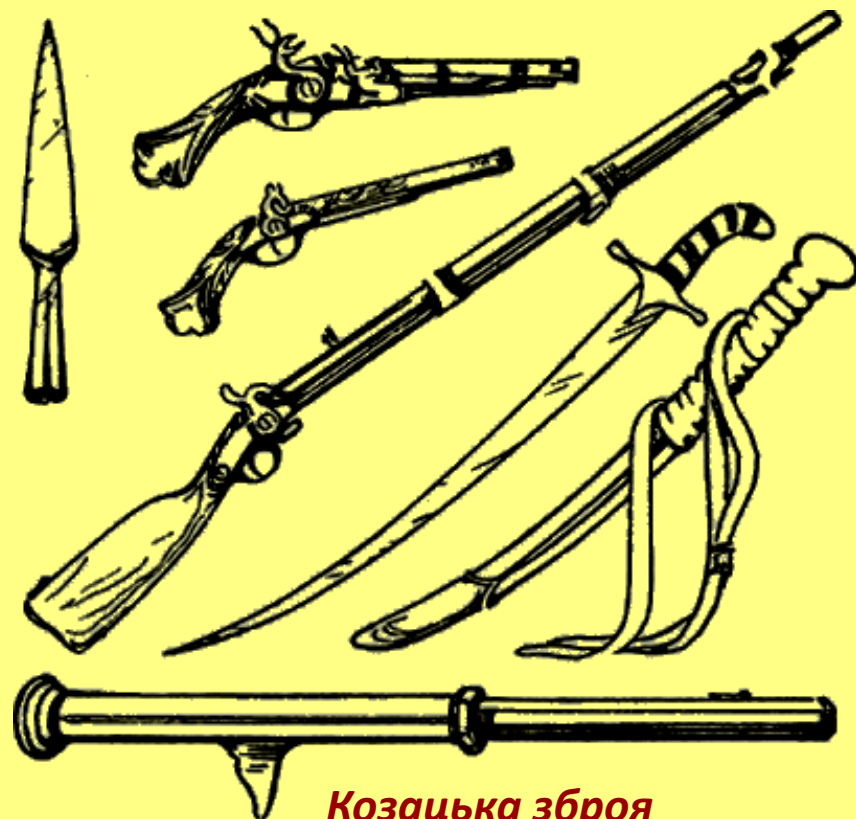

Військова справа козаків досягло високого рівня. Армія козаків була однією з найбільш боєздатних у Європі. Козаки досконало володіли усіма відомими в той час видами зброї, а також прийомами ведення бойових дій. Це не раз допомагало їм здобувати перемоги в битвах з татарами і турками

Козацькі гармати, мортири та ядра

Козацька зброя

КОЗАЦЬКИЙ ТАБІР НА р. СОЛОНІШ

Козацький табір. Сучасна границя

Дмитро Байда-Вишневецький

1517 — 1563

Дмитро Іванович Вишневецький
шляхтич, волинський магнат, князь
гербу Корибут з династії Гедиміновичів. Власник
маєтків у містечку Вишнівець Кременецького
повіту. Збудований ним замок на острові Мала
Хортиця вважається прототипом Запорозької
Січі.

Петро Конашевич-Сагайдачний

1578-1622

Умови Вільшанської угоди, укладеної Петром Сагайдачним з командуючим польськими військами Станіславом Жолкевським.

козацький реєстр встановлювався в розмірі 1 тисяча чоловік, проте на прохання старшини, остаточну кількість реєстрових козаків мав визначити польський сейм;

козакам надавалося право обирати гетьмана, якого затверджував польський король; за службу реєстровим козакам польський уряд зобов'язувався виплачувати платню;

реєстровики мали право жити тільки на Запоріжжі;

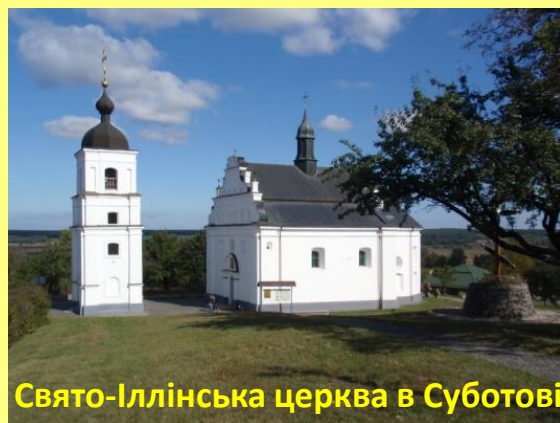
козакам заборонялося здійснювати походи на Крим і Туреччину;

з козацького війська виключались ті міщани, які вступили в козаки за останні 5 років, і нереєстрові козаки повертались під владу старост і шляхти.

Богдан Хмельницький

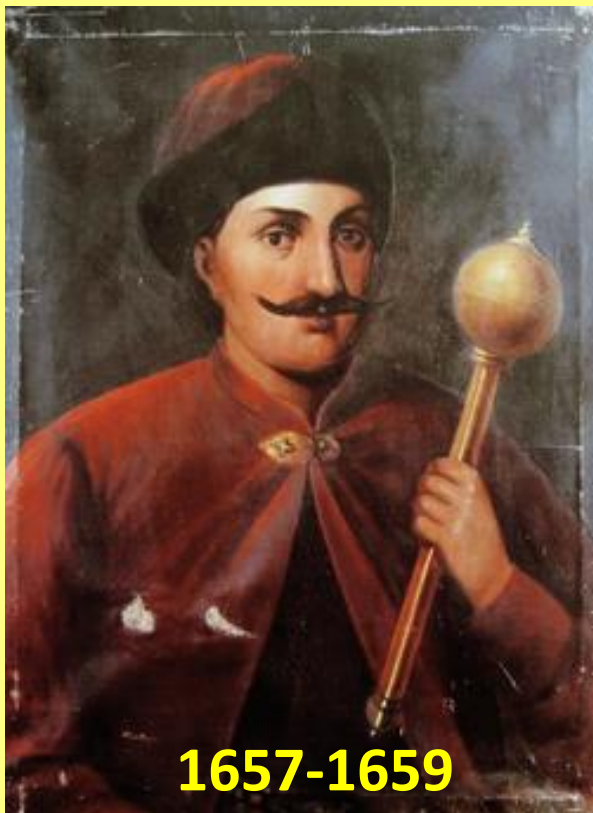
1595-1657

Свято-Іллінська церква в Суботіві

Березневі статті 1654 року (інші назви — «Статті Богдана Хмельницького», «Березневі статті Богдана Хмельницького», «Статті війська Запорозького», «Переяславські статті») — угода між Україною і Московською державою. Україна зберігала свої військово-адміністративні органи управління на чолі з виборним гетьманом. На Гетьманщині без обмежень мало діяти місцеве право, обумовлювалося невтручання царських воєвод та інших урядовців у внутрішні справи України. Україна зберігала свої збройні сили — 60-тисячне козацьке військо. Гетьманський уряд мав право на ведення стосунків з іноземними державами, правда з дозволу царського уряду і не мав права на зносини з Польщею та Туреччиною. Гетьман обирався на козацькій раді пожиттєво, а царя лише повідомляли про результат виборів. Влада Гетьмана поширювалась на всю територію України. Всі податки і доходи збирались українськими фінансовими органами. Представники Москви лише мали приймати від них належну їй данину. При виборах наступних гетьманів приймалися договірні статті, в яких ряд пунктів Березневих статей скорочувався, вводилися нові статті. Угода розірвана у 30.1.(9.2.) 1667 року Московською державою, що підписала сепаратне Андрусівське перемир'я з Річчю Посполитою. Серед 11 пунктів Березневих статей нема жодного, в якому би йшлося про приєднання України до Московії чи їх возз'єднання. Збір податків на користь царської скарбниці доручалося вести українським урядовцям. Заборонялися дипломатичні відносини гетьмана з турецьким султаном та польським королем; Підтверджувалося право київського митрополита й усього духовенства на маєтності, якими вони володіли; Московський уряд зобов'язувався вступити у війну з Польщею навесні 1654 року; Передбачалося утримання російських військ на кордонах України з Річчю Посполитою; у випадку татарських нападів на Україну передбачалося організовувати проти них спільні походи як з боку України, так і Московської держави; Гетьманський уряд просив установити утримання для козацької залоги кількістю 400 осіб у фортеці Кодак та для запорожців, виконання цього прохання також було відкладене до окремого рішення. Тут же містилася вимога до гетьмана негайно почати укладення реєстру, що мав охопити 60 тисяч козаків, і після завершення роботи треба було надіслати його до Москви.

Іван Виговський

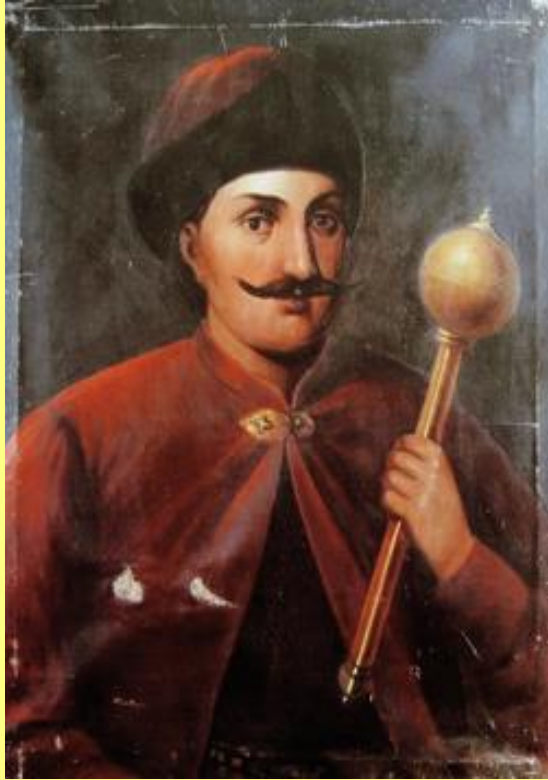
1657-1659

Корсунський договір — договір укладений між Україною і Швецією 25 жовтня 1657 року на Генеральній військовій раді в Корсуні. Від української сторони у виробленні умов договору брали участь Іван Ковалевський, Іван Богун та Юрій Немирич, а з шведської — Густав Лілієнкрона. Договір передбачав створення українсько-шведського політичного союзу, який би гарантував державну незалежність і територіальну цілісність української держави.

За умовами договору шведський король Карл X Густав зобов'язувався домагатися визнання Польщею незалежності України. Західноукраїнські землі та Берестецьке і Полоцьке воєводства, які перебували під владою Речі Посполитої мали увійти до складу Гетьманщини.

Іван Виговський

За умовами Гадяцької угоди Україна, як незалежна держава, під назвою Велике Князівство Руське входила на рівних правах з Польщею і Литвою до складу федерації. Територію Великого Князівства Руського складали київське, брацлавське і чернігівське воєводства. Вища законодавча влада належала національним зборам депутатів, які обиралися від усіх земель князівства. Виконавчу владу здійснював гетьман, який обирався довічно й затверджувався королем. Вибір кандидатів на гетьмана мали здійснювати спільно всі стани українського суспільства — козацтво, шляхта і духовенство. Гетьман очолював збройні сили України. У Великому Князівстві Руському встановлювалися державні посади канцлера, маршалка, підскарбія і вищий судовий трибунал. Все діловодство мало вестися українською мовою. У Києві або в ін. місті передбачалося створити монетний двір для карбування власної монети. Українська армія мала складатися з 30 тис. козаків і 10 тис. найманого гетьманом війська. Польським військам заборонялося перебувати на території князівства. У випадку воєнних дій в Україні польські війська, які знаходились на її території, переходили під командування гетьмана. Гарантувалися права та привілеї козацтва. На подання гетьмана щороку сто козаків з кожного полку мали прийматися до шляхетського стану. Православні віруючі зрівнювалися у правах з католиками. Греко-католицька церква зберігалася, але не могла поширюватись на нові території. У спільному сенаті Речі Посполитої мали надати право застати православному митрополитові київському і п'ятьом православним єпископам. Угода передбачала закріплення за Києво-Могилянським колегіумом академічного статусу і зрівняння його у правах з Краківським університетом. На території князівства передбачалося заснування ще однієї православної академії.

Юрко Хмельницький

лівобережний гетьман

Переяславські статті склалися з 19 пунктів. Вони містили ряд суворих обмежень самоврядування. Документ мав на меті зміцнити позиції Московії в Україні. Статті передбачали:

Заборону козакам самотійно переобирати гетьмана без дозволу царя.

Обов'язкове затвердження кандидатури гетьмана московським урядом.

Заборону гетьману здійснювати дипломатичні відносини із іноземними державами.

Заборону козакам самотійно вступати у війну або надавати третій стороні військову допомогу.

Обов'язок гетьмана посилати військо на перший виклик царя.

Заборону гетьману призначати й усувати полковників без згоди царя.

розквартирування московських гарнізонів і воєвод

в Переяславі, Ніжині, Брацлаві та Умані за кошти українського населення.

Підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату;

заборона приймати посвяту від Константинопольського патріарха.

Крім цього статті передбачали видачу Москві усієї родини Виговського.

котрого царський уряд вважав зрадником.

Юрко Хмельницький

правобережний гетьман (польський протекторат)

Слободищенський (або Чуднівський) трактат — договір, укладений гетьманом Юрієм Хмельницьким з Польщею в Слободищі, коло м.Чуднова 17 (27). 10.1660р.

Слободищенський трактат скасовував невігідні для України, продиктовані Москвою Переяславські статті 1659, розривав союз із московським царем і відновлював державний зв'язок України з Річчю Посполитою. Хоч український уряд наполягав на повному відновленні Гадяцького договору 1658, польська сторона, репрезентована гетьманом Станіславом Потоцьким і Ю.Любомирським не погодилася на реституцію Великого князівства Руського, залишаючи в силі інші пункти Гадяцького договору. На підставі Слободищенського трактату Україна діставала лише автономію з гетьманом на чолі, була зобов'язана воювати разом з польським військом проти Москви й не нападати на Кримські володіння. Наслідком цього трактату була капітуляція московського війська й довголітній кримський полон його головнокомандувача, боярина Василя Шереметьєва. Козацька рада в Корсуні схвалила Слободищенський трактат, але лівобережні полки, на чолі з Якимом Сомком і Василем Золотаренком під загрозою московської помсти, залишилися на боці Москви. Цим був започаткований поділ Козацько-Гетьманської держави на Правобережну й Лівобережну частини.

Юрко Хмельницький

правобережний гетьман (турецький протекторат)

1676-1685

Петро Дорошенко

19 жовтня 1667 року була підписана **Підгаєцька угода**:

Петро Дорошенко й Військо Запорозьке обіцяли підданство польському королеві й відмовлялися на майбутнє від усяких інших протекцій; магнати й шляхта могли вільно вертатися до своїх маєтків; Коронне військо не повинно було входити до козацької України; Польща була вимушена визнати кордон козацької держави по річці Горинь. Залога в Білій Церкві мала бути зменшена. Пакт був скріплений взаємною присягою П.Дорошенка й Я.Собеського.

Корсунська угода 1669 — договір, підписаний у м. Корсуні між гетьманом Правобережної України Петром Дорошенком і турецьким урядом.

Намагаючись нейтралізувати ворожі дії Криму та здобути допомогу в боротьбі проти Речі Посполитої і Московського царства, Дорошенко восени 1669 року уклав союзний договір із Османською імперією. Цей союз був затверджений Генеральною Військовою Радою 10-12 березня 1669 року в Корсуні.

1669 року Дорошенко отримав від турецького султана Мехмеда IV титул бея українського санджаку. На думку історика Наталії Яковенко основою воєнно-політичного союзу стала угода, підписана 18 років тому (у 1651) між Богданом Хмельницьким і турецьким султаном. За цим старим договором: територія Української держави мала охоплювати землі від Перемишля до Путивля; підтверджувалося право вільного вибору гетьмана, який обирався довічно; українська православна церква зберігала автономію у складі константинопольського Патріархату; українське населення звільнялося від сплати податків і данини на користь турецької казни; на українських землях турки і татари не мали права споруджувати мечеті і брати ясир; Туреччина і Кримське ханство не повинні були укладати мирних договорів з Польщею і Московією без згоди гетьмана; султанські грамоти, які стосувалися України, мали писатися турецькою та українською мовами.

Іван Брюховецький

1663-1668

Московські статті 1665 року — міждержавний договір, підписаний у Москві 11(21) жовтня 1665 року, за іншими даними, 12(22) жовтня між гетьманом Іваном Брюховецьким, котрий у вересні прибув з великим почтом до Москви, і московським урядом. Московські статті значно обмежували політичні права України, посилювали її військово-адміністративну і фінансову залежність від московського уряду. За Московськими статтями українські міста і землі переходили під безпосередню владу московського царя. Гетьманському уряду заборонялось вступати в дипломатичні зносини з іноземними державами. Обмежувалось право вільного обрання гетьмана, вибори якого мали проходити лише з дозволу царя і в присутності московських послів, новообраний гетьман мав приїздити до Москви на затвердження. Кількість московських військ в Україні збільшувалась до 12 тис., причому український уряд зобов'язувався постачати їм власним коштом харчі. Військові гарнізони розміщувалися тепер крім головних полкових міст і в Полтаві, Кременчуці, Новгород-Сіверському, Каневі і навіть на Запоріжжі (у фортеці Кодак). Збирання податків з українського населення (за винятком козаків) покладалося на московських воєвод і всі збори мали йти у царську казну. Українська Церква переходила у підпорядкування Московському Патріарху. Фактично лише козацький стан зберігав свої автономні права. В обмін на ці поступки Брюховецький отримав титул боярина і земельні володіння неподалік кордону з Московією.

Московські статті забороняли використання на Гетьманщині знецінених мідних грошей, які випускалися урядом Олексія Михайловича за примусовим курсом срібних, а також повідомляли про повернення королівських грамот на магдебурзьке право українським містам (забрані раніше за наказом царя, зокрема, Києву, Переяславу, Ніжину, Каневу, Чернігову, Почепу, Гадячу, Стародубу, Остру та іншим містам).

Московські статті викликали величезне обурення серед усіх верств українського суспільства, а Андрусівський мир 1667р. який поділив Україну, став головною причиною антимосковського повстання у Гетьманщині, яке активно розпочав Іван Мартинович Брюховецький. Загибель самого гетьмана Івана Брюховецького за вказівкою Петра Дорошенка врятувало українські землі від повної залежності від Московського царства.

Дем'ян Многогрішний

1669-1672

Наростання національно-визвольної боротьби в Україні, політика гетьмана Правобережної України Петра Дорошенка і позиція Д. Многогрішного примусили московський уряд скасувати умови Московських статей 1665 року і піти на поступки при укладанні **Глухівських статей**, які склалися з 29 пунктів. Договір декларував права України на основі Березневих статей 1654 року.

Згідно з **Глухівськими статтями**:

московські воєводи залишилися лише в п'ятьох містах — Києві, Переяславі, Чернігові, Ніжині і Острії, де вони не мали права втручатися у справи місцевої адміністрації;

козацький реєстр встановлювався в розмірі 30 тис. чоловік;

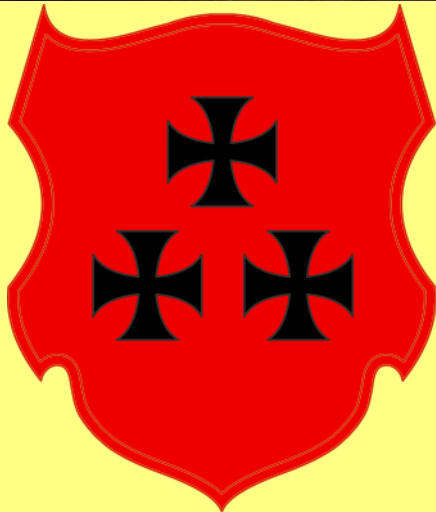
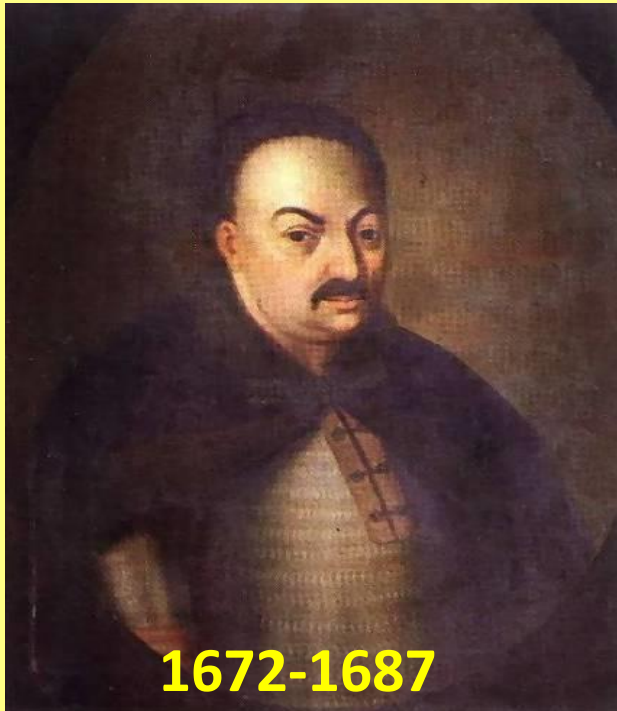
гетьман мав право утримувати 1 тис. чоловік найманого війська;

податки збирались винятково козацькою старшиною; одночасно гетьману заборонялось вступати у відносини з іноземними державами;

значно обмежувався перехід селян у козацтво.

Глухівські статті в цілому були спрямовані на, обмеження державних прав України московським урядом.

Іван Самойлович

Конотопські статті (1672) урізали політичні права гетьманського уряду, особливо в галузі зовнішньої політики. Новообраному гетьману заборонялось без царського указу й старшинської ради висилати посольства до іноземних держав і, особливо, підтримувати відносини з правобережним гетьманом Петром Дорошенком. Козацькі послы не мали права брати участь у переговорах з представниками польського уряду у Москві в справах, які стосувалися Війська Запорізького. Лівобережним полкам заборонялося надавати військову допомогу Петру Дорошенку в його боротьбі проти Речі Посполитої.

За Конотопськими статтями гетьманська виконавча вертикаль була ослаблена. Гетьман не мав права позбавити старшину урядів і посад або покарати без згоди старшинської ради чи вироку військового суду. Скасувавши компанійські полки як реальну військову силу, на яку міг опертися гетьман, статті обмежили його виконавчу владу на користь старшин, а також створили передумови для посилення впливів московського уряду на території Гетьманщини.

Переяславські статті Івана Самойловича, 1774 р.

Заборона гетьману без дозволу царя надавати допомогу будь-якій стороні у разі нападу на Польщу.

Заборона гетьману карати будь-кого без суду і згоди старшини

Заборона посилати гетьманських представників на переговори царських послів з польськими або кримськими послами.

Козацький реєстр становив 20 тис. осіб, але жалування йому встановлювалося подвійне.

У разі нападу ворогів на Гетьманщину козацьке військо збиралося на річці Росава, між Каневом і Корсунем. Туди прибувало і царське військо.

Іван Мазепа

Коломацькі статті — міждержавний договір укладений 25 липня 1687 на річці Коломак(тепер це Коломацький район Харківської області) між новообраним гетьманом України Іваном Мазепою й козацькою старшиною, з одного боку, та московськими царями Іваном і Петром та царицею Софією, з другого. Договір складався з 22 пунктів (статей). В основу Коломацьких статей було покладено попередні українсько-московські договори, затверджені козацькими радами при обранні гетьманів Дем'яна Многогрішного та Івана Самойловича. Коломацькі статті, в основному, повторювали з деякими змінами текст Глухівських статей 1669 року та містили кілька нових пунктів.

Статті декларативно підтверджували козацькі права і привілеї, зберігали 30-тисячне реєстрове козацьке військо та компанійські полки. Однак, деякі зміни попередніх гетьманських статей і нові пункти (18-22) значно обмежували політичні права гетьмана та українського уряду. Гетьман не мав права без царського указу позбавляти старшину керівних посад, а старшина — скидати гетьмана. Козацька старшина зобов'язувалась наглядати і доносити на гетьмана царському уряду. Значно обмежувалося право гетьмана розпоряджатися військовими землями. Гетьманському уряду заборонялось підтримувати дипломатичні відносини з іноземними державами. Гетьман зобов'язувався направляти козацьке військо на війну з Кримським ханством і Туреччиною. У гетьманській столиці — Батурині — розміщувався полк московських стрільців.

У 19-й статті перед гетьманом і старшиною ставилось питання про необхідність тісного державного об'єднання Гетьманщини з Московською державою і ліквідації національної окремішності українського народу за допомогою шлюбів малоросійського народу з великоросійським народом та інших можливих дій. Коломацькі статті стали наступним кроком на шляху обмеження державних прав Гетьманщини

Іван Мазепа

Шведська угода - договір, якій заключено 1708 між шведським королем Карлом XII і гетьманом України Іваном Мазепою.

За словами Пилипа Орлика (в меморіалі «Dédution des droits de l'Ukraine» — «Вивід прав України», складеному 1712 р.), зміст угоди 1708 р. був такий:

Україна і землі, до неї прилучені, мають бути вільними й незалежними;

король шведський зобов'язується оберігати їх від усіх ворогів; зокрема, король має вислати туди негайно помічні війська, коли того буде вимагати потреба та коли цього будуть домагатися гетьман та його Стани (Etats);

усе завойоване на території Росії, але колись належне «руському» (українському) народові, має бути повернене до Князівства українського;

Мазепа мав бути князем українським або гетьманом довічним;

після його смерті Генеральна Рада («Стани») мала обрати нового гетьмана;

король шведський не має права привлащати собі ні титула, ні герба Князівства Українського;

для забезпечення цієї угоди і в інтересах безпеки (шведського війська) на території України на весь час війни передаються шведам міста Стародуб, Малин, Батурин, Гадяч і Полтава.

Оригінал угоди не зберігся.

Іван Скоропадський

1708-1722

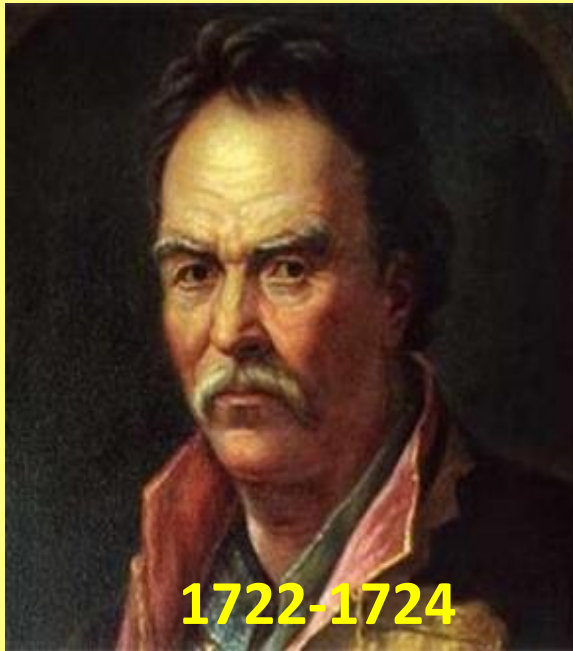

Решетилівські статті 1709 — 14 пунктів петиції, що її подав гетьман Іван Скоропадський цареві Петрові I у м. Решетилівці 17 липня 1709 року. Частково були затверджені царем 11 серпня 1709 року, але на практиці не мали впливу на українсько-російські відносини, що перейшли у фазу поступової ліквідації гетьманської автономії та українських вольностей. Гетьман Скоропадський, надіслав московському царю так звані **«Просітельні статті»**, які мали регулювати відносини між царатом та Гетьманщиною. Цим документом гетьман прохав царя зберегти права та вольності Гетьманщини, які передбачалися виданим від 1 лютого 1708 року маніфестом. Крім того гетьман також висунув царю нові прохання. Українське військо мало підпорядковуватися козацькому керівництву під час походів; Артилерія, яку московити вивезли з Батурина, мала бути повернута у власність українського козацького війська; Українське населення не мало нести на собі важкий тягар простою російської армії тощо. Договір носив суто формальний характер і не передбачав ніякої рівноправності у відносинах між Московією та Гетьманщиною. Ось деякі з наведених у **Решетилівських статтях** пункти: козацькому війську було відмовлено у поверненні артилерії; установлювався контроль з боку Росії за збором податків в Україні і їх своєчасним надходженням до царської казни; значно збільшувалась кількість московських залог на території Лівобережної України; при гетьманові вводилася посада міністра-резидента, який мав спостерігати за діяльністю гетьмана та його уряду і своєчасно надавати інформацію Петру I; прийняття гетьманом іноземних послів (особливо з Криму, Туреччини, Польщі та Швеції) мало проходити виключно у присутності царського представника.

Пилип Орлик

Павло Полуботок

НАКАЗНИЙ ГЕТЬМАН

«За невинні страждання мої і моїх земляків будемо судитися у спільного і безстороннього судді, Бога нашого: скоро постанемо перед ним, і він розсудить Петра і Павла».

Павло Полуботок прагнув увести порядок та законність в українському управлінні і покласти край старшинським зловживанням. Розіслав універсали, які забороняли старшині під страхом суворих покарань використовувати козаків на свої потреби. Зайнявся реформою судових установ, прагнучи попередити хабарництво та зловживання суддів, неправий суд і утиски народу: розпорядився, щоб у судах сільських, сотенних та полкових судив не один суддя або отаман одноосібно, а з ним засідало кілька асесорів для контролю. Нормував апеляції вищому суду на рішення нижчого. Доклав зусиль, щоб ввести порядок у судочинстві вищого військового суду.

Данило Апостол

«Рішительні пункти» склались з преамбули і 28 пунктів.

У Війську Запорізькому формально відновлювалася діяльність Генеральної військової ради, якій поверталися повноваження «вільними голосами обирати» гетьмана, але тільки за дозволом і згодою російського монарха (ст. 2); усувати гетьмана з посади стало виключно компетенцією імператора. На посади генеральної старшини і полковників добиралися по 2—3 кандидати, які подавалися на розгляд імператорові (ст. 3). Нововведенням були гарантії гетьмана, що на найвищі посади в Козацькій державі можуть обиратися також іноземці, тобто росіяни. Полк, старшина і сотники обиралися козаками і затверджувалися гетьманом. Підтверджувалися права старшини на рангові маєтності козаків і селян — на володіння землею. Полковники прирівнювалися до російських генерал-майорів, їм передбачалося надавати за службу землі й маєтки, однак царські грамоти на власність віднині мали видаватися лише за особистим проханням гетьмана і переважно тільки на час служби (ст. 10, 12). Гетьманський уряд позбавлявся права на дипломатичні відносини з іншими країнами, йому лише дозволялося вирішувати в присутності царського уповноваженого дрібні прикордонні справи з Річчю Посполитою, Кримським ханством. Підвищувалася роль генеральної старшини у судових справах (ст. 1). Відновлювався старий принцип «де три козаки, ті Два третього повинні судити». Вперше в офіційному акті вжито поняття «малоросійські права» (преамбула). Рядових козаків повинні були судити курінні та інші отамани, селян — сільські отамани, міщан — війти «за своїми артикулами і від своїх людей». Наступною інстанцією визначалися суди сотенні та міські (городські), далі — полкові. Генеральний суд, який тепер складався з трьох українців і трьох росіян, не був найвищим арбітром, бо його рішення можна було оскаржити гетьману «яко президенту того суду». Якщо гетьман сумнівався щодо присуду, він збирав старшин, раду, котра мала повноваження не тільки скасовувати рішення Генерального суду, а й накладати на суддів штраф на користь незаслужено покараного. Невдоволені ухвалою гетьмана чи старшин, ради отримували право скаржитися («бити чолом») імператорові або колегії закордонних справ, до якої 1727 перейшло управління Гетьманською Україною. Згідно з «Рішительними пунктами» 1728 було введено ще одну посаду генерального підскарбія, яку займав представник царя. Це давало Москві можливість контролювати фінанси України-Гетьманщини.

Кирило Розумовський

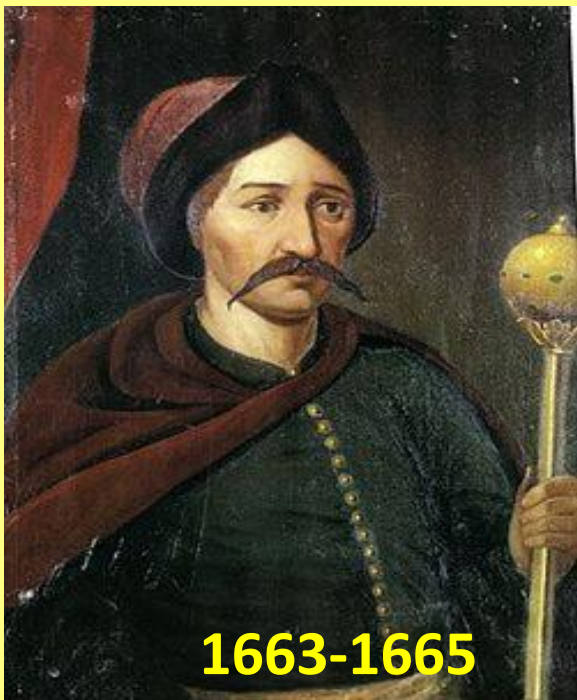

1750-1764

Було відновлено автономію Гетьманщини, права гетьмана поширено на Київ і Запорозжя. Відання українськими справами в Петербурзі повернули з Сенату до Колегії закордонних справ (як це було за попередніх гетьманів) К.Розумовський намагався перебудувати Гетьманщину на самостійну українську державу європейського типу. За гетьманування К.Розумовського Гетьманщину було поділено на повіти, запроваджено систему шляхетських судів — земських, гродських і підкоморських (1760-1763), війтівські посади у великих містах передано до козацької старшини. Поширилися політичні права старшини, яка частіше брала участь у старшинських з'їздах, «зібраннях», а згодом (1763-1764) у «Генеральному зібранні» в Глухові для обговорення важливіших справ і проектів державних реформ. Термін «шляхетство» став офіційною назвою козацької старшини. Поруч з тим ішов процес обмеження прав посполитих, але одночасно було відкрито ширший доступ до старшини представникам некозацьких верств.

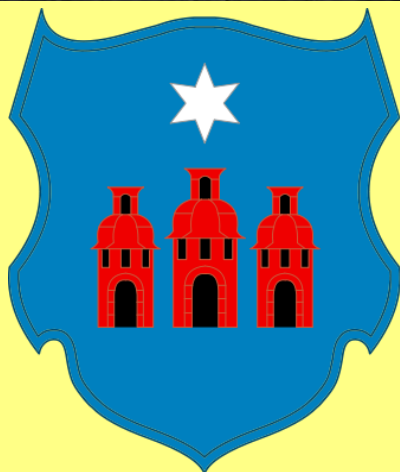
Павло Тетеря

В 1663-1665 як гетьман Правобережної України брав участь у поході Яна II Казимира на Лівобережжя, а потім допомагав полякам на чолі зі Стефаном Чарнецьким і татарами боротися проти козацько-селянських повстань на Правобережжі. 1665 ватажок повстанців Василь Дрозденко розбив Павла Тетерю під Брацлавом, тому останній змушений був зректися гетьманства; захопивши військову скарбницю, державний архів і гетьманські клейноди, виїхав до Польщі, де перейшов у католицтво й дістав звання стольника полоцького та старости брацлавського, ніжинського, чигиринського. Але незабаром у Павла Тетері почалися суперечки й процеси за маєтки з польськими магнатами. Пограбований єзуїтами у Варшаві і не діставши підтримки польського уряду, Тетеря схилився на бік Туреччини, виїхав до Молдавії (Ясси), а звідти до Адріанополя, де, мабуть, готував якусь антипольську акцію на боці Туреччини, але незабаром помер (у кінці 1670 або на початку 1671).

Михайло Ханенко

правобережний гетьман

За підтримки частини козаків, кримського хана та польської влади, Ханенко намагався 1668 року усунути гетьмана Петра Дорошенка і на його місце поставити Петра Суховія. У липні 1669 р. у боротьбі проти Дорошенка Суховій зазнав поразки, а його козаки трьох правобережних полків на раді в Умані проголосили гетьманом Ханенка.

Ханенко продовжував боротьбу проти Петра Дорошенка, зазнавши поразки у битві під Стеблевом (29 жовтня 1669). У своїй політиці він спирався на Польщу і **2 вересня 1670 уклав з польськими делегатами договір в Острозі**, на основі якого Польща визнала Ханенка гетьманом Правобережжя, а він погоджувався на підданство польській короні на умовах автономії лише для козацької верстви.

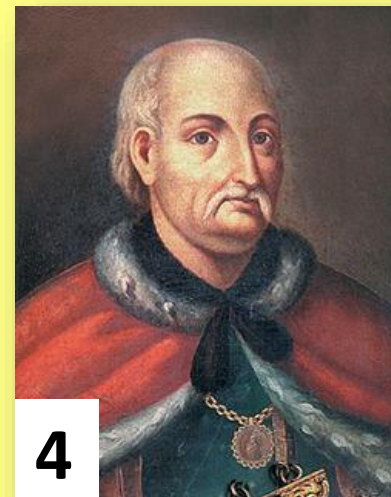
У війні з Петром Дорошенком, Михайло Ханенко зазнав кілька поразок і 1674, коли війська гетьмана Івана Самойловича перейшли Дніпро і більшість правобережних полків перейшли на бік лівобережного гетьмана, Ханенко склав булаву, за що був наділений маєтностями на Лівобережній Україні.

Петро Калнишевський

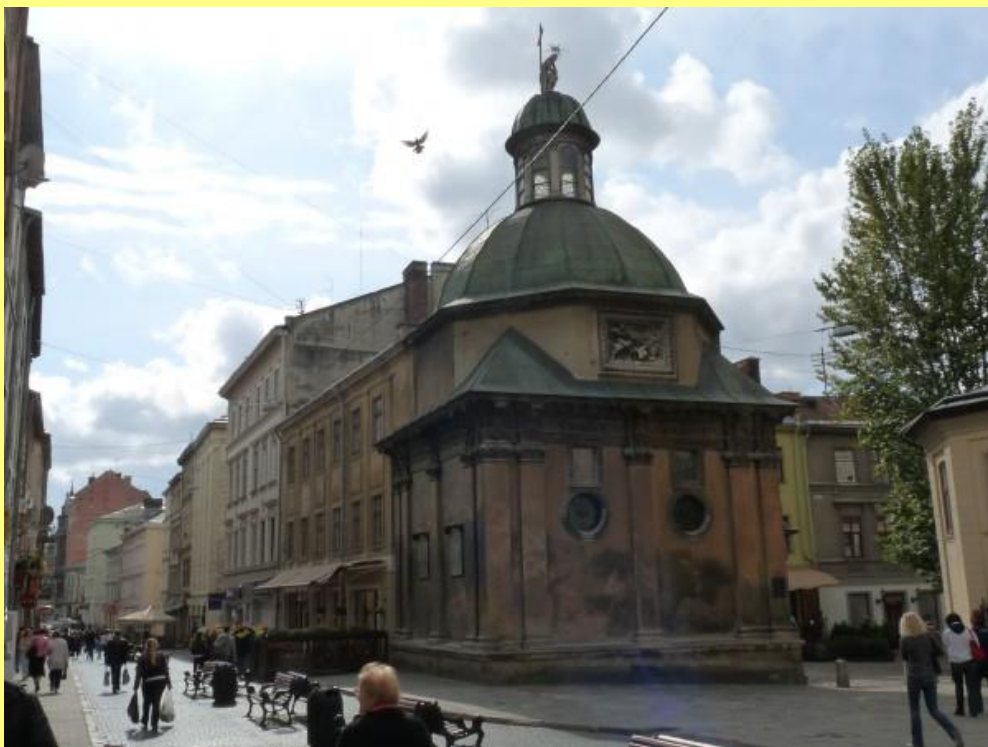

Останній кошовий отаман Запорозької Січі в 1762 та в 1765-1775 роках.

•Де який гетьман України?

Українські землі в першій половині
XVII ст.

Ансамбль Кафедрального костелу у Львові:
каплиця Боїмів 1609 - 1617

Замок у Підгірцях (Львівська обл.) 1635 - 1640

Іллінська церква в Суботові. 1653

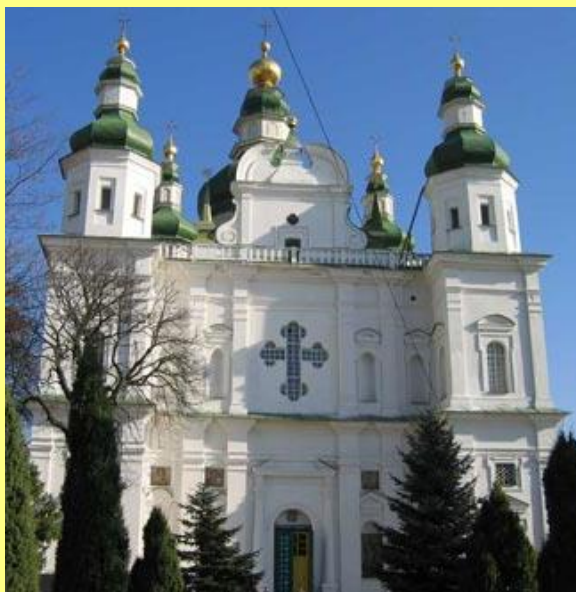
Портрет Петра Конашевича – Сагайдачного з книги “Вірші на жалісний погреб шляхетного рицаря Петра Конашевича – Сагайдачного. 1622

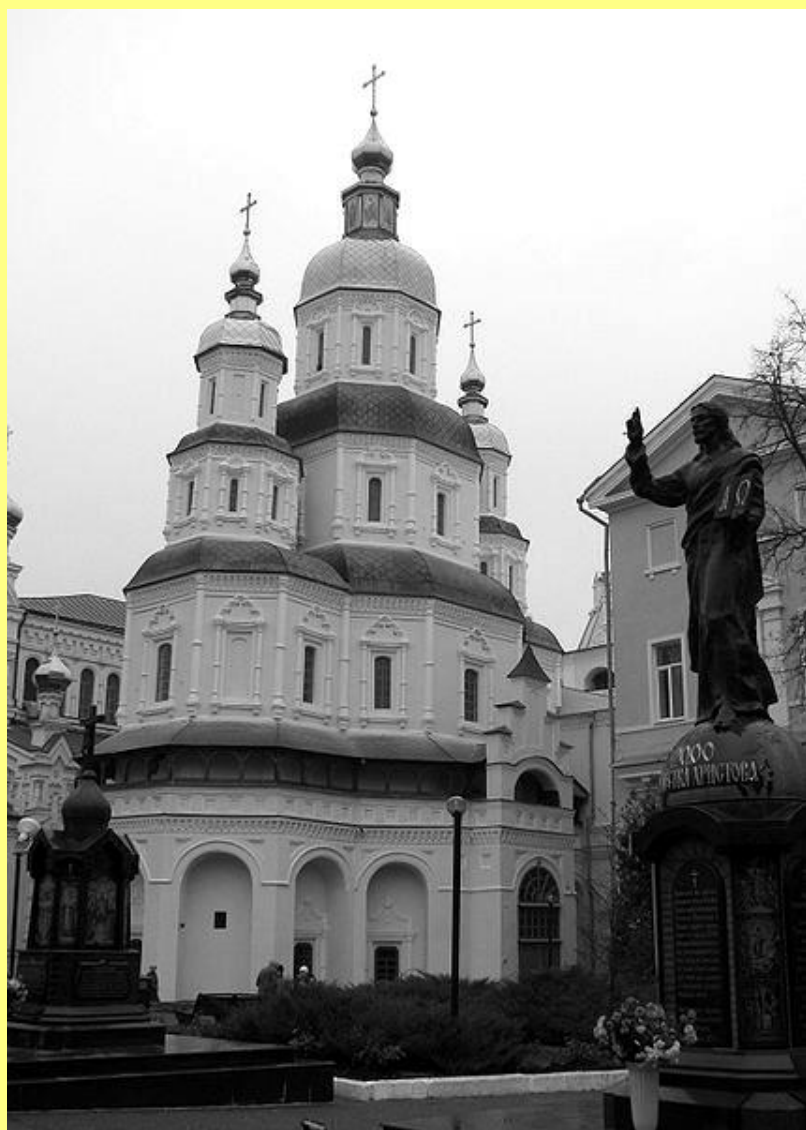
Портрет князя Криштофа Збараського. Після
1622

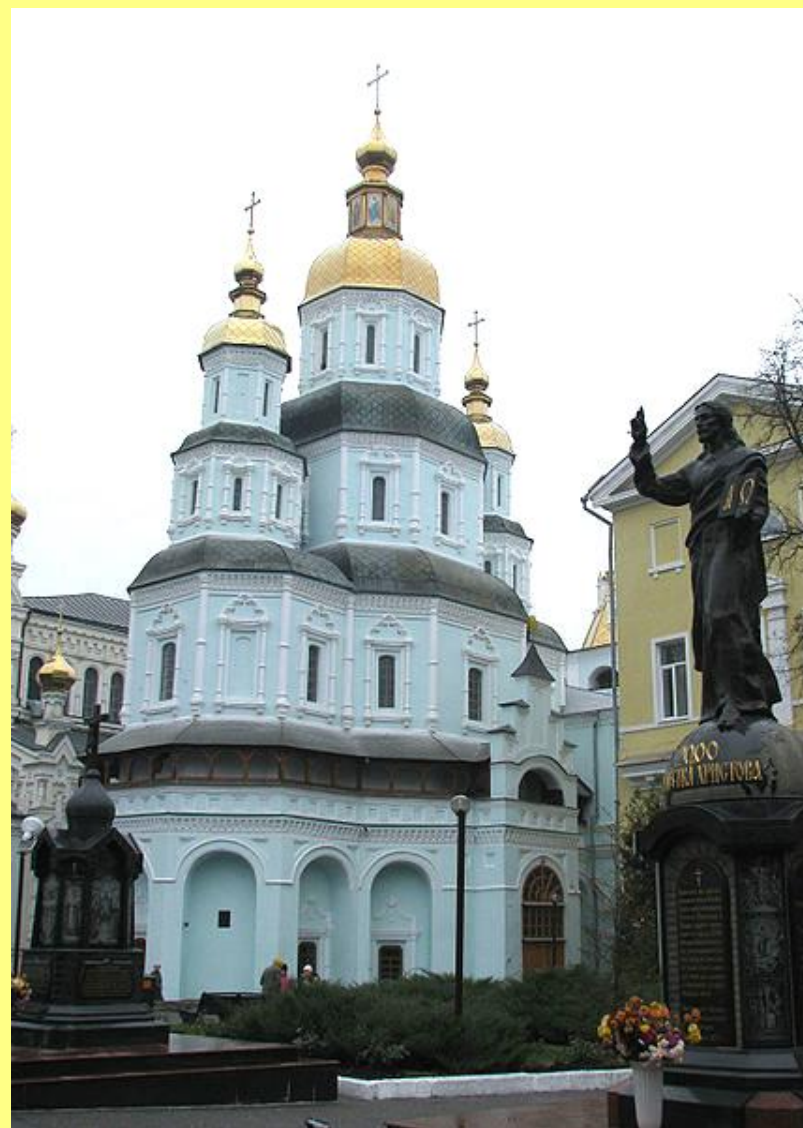
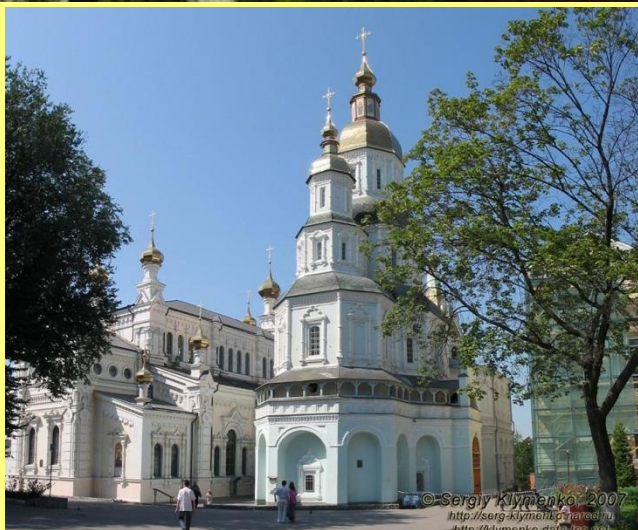
Українські землі в
1660- х – 1680- х роках

Троїцький собор Троїцько-Іллінського монастиря в Чернігові. 1679—1695.

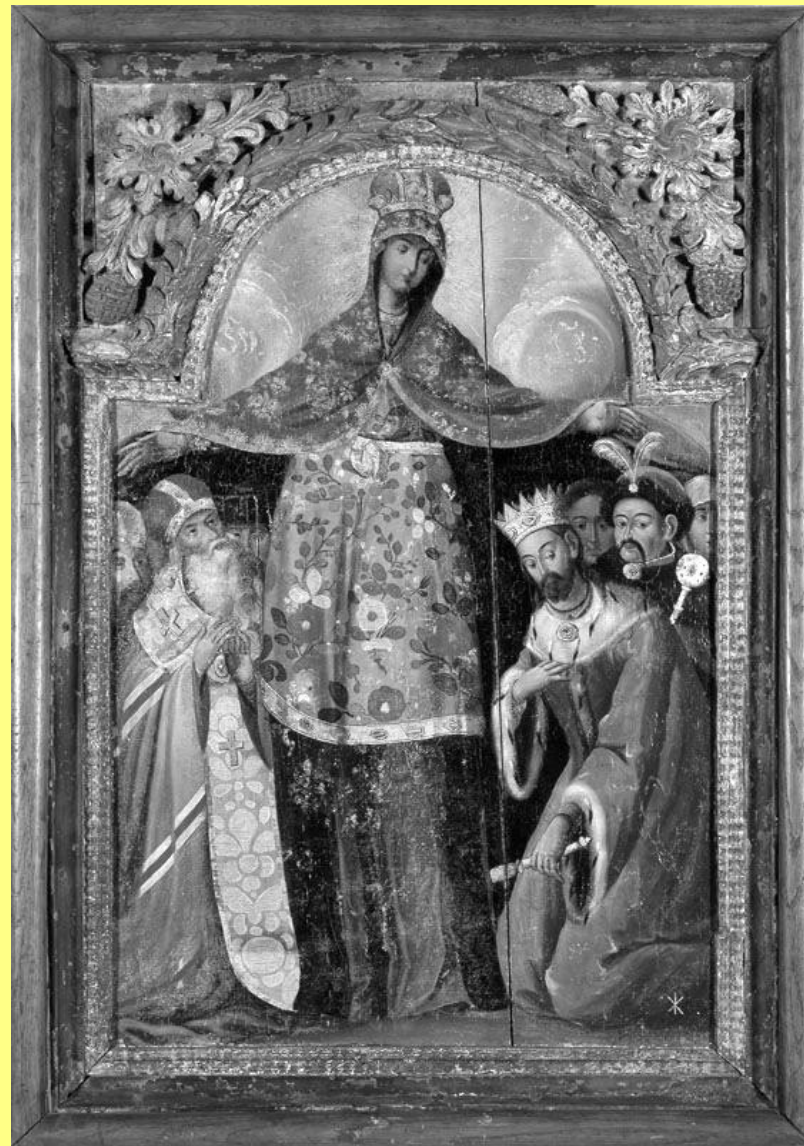

Покровський собор у Харкові. 1689

Портрет Б. Хмельницького.
Середина XVII ст.

В. Гондіуса.

Ікона “Покров Богородиці” (з портретом гетьмана Богдана Хмельницького). Перша пол. XVIII ст.

Українські землі наприкінці XVII - у першій
половині XVIII ст.

Оборонна синагога в Жовкві.

1692 - 1698

Георгіївська церква Видубіцького монастиря в Києві.
1696 - 1701

Преоб

у Великих
2

Ікона «Вознесіння Хрестове». З іконостасу церкви Воздвиження Чесного Христа монастиря Скит Манявський. Йов Кондзелевич

Гравюра «І. Мазепа серед своїх добрих справ» І. Мигури. 1706.

Домашнє завдання

- Напишіть чи вам подобається один з гетьманів України? І чому?